

UDC 37.09:37.015.31

Organizational and pedagogical principles of teaching creative children

Vita Pavlenko

Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr
<https://orcid.org/0000-0001-8528-4054>

Abstract. *The article considers strategic lines of development for the content of educational activities for creative children. Based on changes in quantitative indicators of education content, two main strategies are allocated: "acceleration strategy" and "intensification strategy". Based on the qualitative characteristics of the traditional content of education, the following strategies have been identified: "individualization of learning", "development of thinking", "social competence", "research learning", "problematization strategy", "deepening strategy", etc.*

Keywords: *creativity, creative thinking, quantitative and qualitative indicators, educational content.*

Організаційно-педагогічні засади навчання креативних дітей

Віта Павленко

Житомирський державний
 університет імені Івана Франка, м. Житомир
<https://orcid.org/0000-0001-8528-4054>

Анотація. *Розглянуто стратегічні лінії розробки змісту навчальної діяльності креативних дітей. На основі зміни кількісних показників змісту освіти виділено дві основні стратегії: "стратегія прискорення", "стратегія інтенсифікації". На основі якісних характеристик традиційного змісту освіти виділено стратегії: "індивідуалізація навчання", "розвиток мислення", "соціальна компетенція", "дослідницького навчання", "стратегія проблематизації", "стратегія поглиблення" та ін.*

Ключові слова: *креативність, креативне мислення, кількісні та якісні показники, зміст освіти.*

У світовій педагогічній науці та практиці існує кілька стратегічних ліній розробки змісту навчальної діяльності креативних дітей. В умовах, коли за основу береться зміст освіти для однолітків креативних дітей, можна виділити два основних підходи до розв'язання цієї проблеми: один базується на зміні кількісних, інший – якісних показників.

До кількісних показників змісту освіти належать насамперед обсяг навчального матеріалу; до якісних – співвідношення різних напрямів моделювання змісту, характер його подачі (алгоритмічний, евристичний та ін.).

На основі зміни кількісних показників змісту освіти виділено дві основні стратегії: "стратегія прискорення", "стратегія інтенсифікації". Протягом багатьох десятиліть здійснюються дослідження педагогів-практиків. Підсумком досліджень стали численні варіанти модифікації цих стратегій. На основі якісних характеристик традиційного змісту освіти сформувався напрямки: "індивідуалізація навчання", "розвиток мислення", "соціальна компетенція", "дослідницьке навчання", "стратегія проблематизації", "стратегія поглиблення" та ін.

Стратегії, що спираються на зміну кількісних параметрів змісту навчання. "Стратегія прискорення" передбачає збільшення темпу проходження навчального

матеріалу. Як орієнтир служить традиційний темп для існуючого змісту навчання. Як організаційні варіанти "прискорення" можна розглядати: швидший темп вивчення навчального матеріалу всім класом одночасно; перестрибування учня через клас (кілька класів) у звичайній школі.

"Стратегія інтенсифікації" передбачає зміну не темпу засвоєння, а збільшення обсягу навчального матеріалу. Прихильники даної стратегії вважають: якщо креативна дитина здатна на більше, потрібно не термін навчання скорочувати, а збільшувати обсяг матеріалу. Адже можна вивчати не одну іноземну мову, а кілька, не звичайний курс математики, а математику для закладів вищої освіти та ін. "Стратегія інтенсифікації" змісту освіти розглядається як один із шляхів навчання дітей, що випереджають у розумового розвитку, проте за рівнем соціального та фізичного розвитку перебувають у нормі.

За твердженням Дж. Рензулі, зміст навчальної програми для креативних учнів повинен мати інші кількісні та якісні параметри: виходити за межі загальноприйнятої програми; враховувати специфіку інтересів учнів; відповідати їхньому стилю засвоєння знань; не обмежувати прагнення дітей заглиблюватися у сутність тієї чи іншої теми, що вивчається.

Інтерес становлять принципи розробки навчальних програм для креативних дітей відомого американського вченого Х. Пассова. За його твердженням, навчальна програма для креативних дітей повинна: містити поглиблене та всебічне вивчення найважливіших проблем та ідей, які інтегрують знання з елементами мислення; передбачають розвиток продуктивного мислення, а також практичних навичок його застосування; давати їм можливість долучатися до нової інформації, прищеплювати прагнення здобувати знання; передбачати наявність та вільне використання відповідних джерел; заохочувати їхню ініціативу та самостійність у навчанні та розвитку; сприяти розвитку їхньої свідомості та самосвідомості; розуміти зв'язки з іншими людьми, природою, культурою та ін.; оцінювати відповідно до заздалегідь зазначених принципів.

Одна з найпопулярніших програм для креативних дітей розроблена авторами М. Карне, А. Шведел та Ф. Вільямс. У своїй програмі вони передбачають: знайомство з матеріалом, не включеним у стандартний навчальний план; заохочення до ґрунтовного опрацювання обраної теми; акцентування складніших видів діяльності; розумову гнучкість щодо використовуваних матеріалів; високі вимоги до самостійності та цілеспрямованості у розв'язанні завдань та ін.

Стратегії навчання креативних дітей, що спираються на якісні зміни у змісті освіти. Стратегія "індивідуалізація навчання" є одним з основних варіантів якісної зміни змісту освіти для креативних дітей. Підвищений інтерес до індивідуалізації освітньої діяльності в цілому характерний для педагогічних досліджень останнього часу. Розвиваються ці ідеї в контекст особистісно орієнтованого підходу.

Стратегія "розвиток мислення" безпосередньо пов'язана з розв'язанням проблеми навчання креативних дітей та розглядається як важлива частина діагностики та корекції інтелектуально-творчих здібностей. Науковці підкреслюють значення навчальної діяльності для формування креативного мислення, пізнавальної активності, накопичення суб'єктивного досвіду креативної пошукової діяльності учнів [1, с. 103].

Стратегія "соціальна компетенція" передбачає діагностику та корекцію розвитку психосоціальної сфери креативної дитини також належить до числа найбільш важливих проблем при розробці якісно нового змісту освіти

креативних дітей. Фахівці в галузі навчання обдарованих дітей вважають, що обговорення соціальних та міжособистісних проблем особливо важливо для креативних дітей (С. Кейплан, Д. Сіск та ін.). Їхнє вміння міркувати, глибоко розуміти мотиви поведінки інших людей у поєднанні з підвищеною чутливістю в несправедливості та протиріччям, часто негативно позначаються на розвиток афективної сфери. Заняття за подібними програмами допомагають дитині правильно оцінювати та вдосконалювати свій спосіб життя, стиль поведінки, характер спілкування, що позитивно позначається на її самооцінці та взаємостосунках з однолітками та дорослими, сприяє розумінню дітьми самих себе, вивченню ними подібності та відмінності з іншими дітьми, пізнання своїх здібностей.

Стратегія "дослідницького навчання" – активізувати навчання, надавши йому дослідницький, творчий характер, і таким чином передати учневі ініціативу в організації своєї пізнавальної діяльності. Дана проблема відображена у роботах низки зарубіжних дидактів, які продовжили лінію дослідження Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнера та інших представників "прогресивної педагогіки" (Дж. Брунера та ін.).

У педагогіці виділяють три рівні реалізації "дослідницького навчання":

- вчитель формулює проблему та намічає стратегію та тактику її розв'язання, розв'язання повинен знайти учень самостійно;
- вчитель формулює проблему, але шляхи її розв'язання учень шукає самостійно;
- на третьому – вищому – рівні методів її дослідження та розробка розв'язання проблеми здійснюється учнями самостійно (П. Брандвейн, А. Леві, Дж. Шваб та ін.).

Стратегія "проблематизації" – вид якісної зміни змісту освіти передбачає орієнтацію на постановку перед дітьми навчальних проблем. Проблемне навчання передбачає, що учень: виділяє та формулює проблему; передбачає можливі розв'язання; робить висновки відповідно до результатів перевірки; застосовує висновки за новими даними; робить узагальнення.

При креативному мисленні для нас важливо не стільки те, наскільки точні ті чи інші елементи інформації, скільки те, наскільки виявиться корисним те чи інше їх поєднання, чи дозволить воно побачити проблему в новому, незвичайному ракурсі, знайти можливі способи її розв'язання. Ідеї оцінюються не стільки з позиції правильні / неправильні, скільки з позиції функціональності, застосовування в конкретних умовах [2, с. 80].

У педагогіці заведено вважати, що існує три основні форми організації навчання: *індивідуальна* – існувала до XVII ст.; *колективна* – "класно-урочна система" (Я. Коменський, І. Штурм та ін.); *групова* – форма, що утвердилася в 20-30-х роках XX ст. (С. Френе та ін.).

Одним із найцікавіших варіантів розв'язання даної проблеми є виділення основних історичних стадій розвитку організаційної структури навчального процесу.

Колективна форма організації навчання має такі особливості:

- у момент спілкування половина учнів розмовляє, половина слухає (мінімальна кількість учасників – чотири людини);
- кожен учасник занять поперемінно є учнем, та вчителем;
- мета кожного учасника занять – навчати інших тому, що знаєш чи вивчаєш сам;
- діяльність кожного учня є рівноцінною, оскільки він не лише навчається, а й постійно, систематично навчає інших;
- основний принцип роботи – всі по черзі навчають кожного та кожен – усіх (педагог спостерігає та керує навчальним процесом);

- кожен відповідає не лише за свої знання та навчальні успіхи, але також за знання та навчальні успіхи товаришів з навчальної роботи;
- кожному темі, що вивчається, учасник занять може викладати іншим учасникам, працюючи з кожним по черзі до повного, міцного та всебічного оволодіння нею;
- найважливіше завдання педагога-керівника – формувати майстерність, мистецтво викладання у кожного учня;
- повний збіг, єдність колективних та особистих, індивідуальних інтересів: чим більше я навчаю інших, тим більше та краще я знаю сам;
- вчитель-керівник на власний розсуд залучає до загальної та регулярної роботи батьків, учнів старших класів, представників громадськості.

Групова – форма організації, що успішно існувала у 20-ті роки ХХ ст. та існує нині у навчальних закладах для обдарованих дітей, насамперед у системі дошкільної освіти. Ця модель не передбачає жорстко організованих, заздалегідь спланованих занять, як це передбачено у традиційній системі. У системі занять акцент зміщується з репродуктивної діяльності та пасивного засвоєння на індивідуальну дослідницьку практику. Діти самі визначають інтенсивність та тривалість занять, вільно планують свій час, вибираючи не лише тематику, а й самі предмети для власних навчальних досліджень. Таким чином, практично визначаючи обсяг, засоби та темп процесу навчання. Головний обов'язок педагога – заохочувати та спрямовувати дослідницьку ініціативу дитини, різними способами прагнути розвинути в учня незалежність, винахідливість та творчу ініціативу.

Індивідуальна форма організації навчання. Дж. Рензулі визначив алгоритм діяльності вчителя: він визначає рівень розвитку; окреслює довгострокові та короткострокові цілі та шляхи їх досягнення; визначає час, який повинна витратити дитина на освоєння стандартної та спеціальної програми; передбачає участь батьків; визначає способи оцінки успіхів дитини.

Форми організації навчальної діяльності у сфері додаткової освіти.

Мінікурс включає кілька занять від 30 до 50 хвилин і представлений у вигляді наступних етапів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, "проблемний виклад", частково-пошуковий або евристичний. Таким чином, методика мінікурсу передбачає, що засвоюючи його, дитина поступово перетворюється зі слухача на співрозмовника, а потім на дослідника.

Наставництво проводиться індивідуально. Під час навчання виконуються творчі та дослідницькі проекти.

Експрес дослідження. На відміну від наставництва "експрес дослідження" передбачають масову участь дітей в оперативному дослідженні за запропонованою педагогом тематикою.

Навчальні турніри. Цю форму організації навчальної роботи запозичено із досвіду американських педагогів. Суть її в тому, що після вивчення теми проводиться навчальний турнір. Діти діляться на команди та кожна отримує кілька десятків пронумерованих карток з питаннями. Кожен учасник обирає картку та відповідає на запитання. Інші учні оцінюють. Після турніру підсумовуються результати.

Отже, ми розглянули стратегічні лінії розробки змісту навчальної діяльності креативних дітей.

Список використаних джерел

1. Павленко В. В. Особливості розвитку креативного мислення школярів. Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 103–109.
2. Павленко В.В. Метод Едварда де Боно "Шість капелюхів мислення" як засіб розвитку креативного мислення у школярів. Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць. Житомир: "Полісся". Ч.1. С. 73–78.